

Skador och död i ojämlikhetens spår

Recenserad bok: Ojämlikhet dödar (Originalalets titel – The Killing Fields of Inequality)

Författare: Göran Therborn

Förlag: Arkiv förlag, Lund (212 sidor) 2015

Forskaren Göran Therborn, professor emeritus i sociologi vid universitetet i Cambridge har nu utkommit med ännu en bok. Boken *Ojämlikhet dödar* (tidigare utgiven på engelska med titeln *The Killing Fields of Inequality*, Polity Press, 2013) finns nu tillgänglig. Utgångspunkten är att ojämlikhet är en sociokulturell ordning. I denna bok redogör Göran Therborn på ett lättöverskådligt vis hur ojämlikheten i samhället orsakar såväl skador som död. Skadefallen sker i såväl fattiga samhällen som i rika. Ord som begränsningar, förnedring, förödmjukelser, kränkningar och brist på erkännande är vanliga i boken. När man läser Therborns text slås man av vilken god överblick författaren har av såväl historia, socialpolitik som globalisering. Detta ger han till läsaren. Författaren levandegör innehållet i boken på flera olika vis. Genom att framställningen består av fem delar och totalt tio kapitel får läsaren en bra överblick över vad boken tar upp. De fem avsnitten är: I ”Fälten”, II ”Teori”, III ”Historia”, IV. ”Världen”, V ”Framtiden”. Varför är boken viktig? I ett förord till boken skriver Göran Therborn följande: *”Ålderdomen är kortare i arbetarklassen, och ännu mer i underklassen, hälsan är också sämre, liksom pensionen. De förfördelades livscurva*

slutar tidigare än de privilegierades. Ojämlikheten följer oss från vaggan till gravan” (s.13). Författaren beskriver i bokens början själva syftet med att skrivit boken: *”Boken har två syften: dels att övertyga studenter och kollegor i akademien om nödvändigheten av att behandla ojämlikhet som ett mångdimensionellt och globalt fenomen, dels och framför allt att väcka opinion mot befintlig ojämlikhet av olika slag och uppmuntra mina medmänniskor, medborgare i hela världen, att ta ställning för utjämning”* (s.17). Therborn beskriver i boken vilka skillnader som finns mellan personer i och mellan olika samhällen. Såväl levnadsförhållanden som medicinska förhållanden beskrivs i boken. Bland annat berättar författaren om dödliga skador och sjukdomar som drabbar utsatta grupper i ett samhälle. Therborn skriver: *”Inte bara döden kommer tidigare för de fattiga och lågutbildade. Vanliga kroniska sjukdomar debuterar också betydligt tidigare om de alls uppträder. En amerikansk studie fann att olika hjärteärtsjukdomar, diabetes och kroniska lungsjukdomar drabbar personer med åttaårig skogång fem till femton år tidigare än personer med minst sextonårig skogång”* (s.25). Men Therborn beskriver också de psykosomatiska effekterna på människan. Han skriver: *”Först på senare tid har läkarvetenskapen upptäckt de stora, rentav dödliga psykosomatiska effekterna*

av social stress, sociala hierarkier om omgivningens krav i kombination med bristande kontroll över det egna arbetet och/eller den egna livssituationen. Denna kunskap har än så länge knappast nått utanför socialmedicinska specialistkretsar” (s.132f). Boken *Ojämlighet dödar* väcker många tankar och reflektioner. Den gör läsaren berörd på flera vis. Therborn beskriver i bokens andra kapitel ”Bakom utestängningens dörrar” om människans förmåga att kunna reflektera. Han frågar sig: ”Och varför den plötsliga upprörelsen över direktörernas löner samtidigt som ingen protesterar mot de enorma summor som idrottsstjärnor och andra superstjärnor håvar in, och som populärmedierna, särskilt sportsidorna, rapporterar om i vördsamma ordalag?” (s.33). Therborns bok kan, precis som författaren själv uttrycker det, ses som ett debattinlägg. Boken är en intressant läsning där ojämlikheten kan ses som kränkningar av personers mänskliga rättigheter. Framställningen är tydlig och boken är välskriven. Efter läsning av boken har man fått en genomgång av såväl historisk utveckling samt vilken betydelse och inverkan som globaliseringen har för människan och samhället. Therborn uppehåller sig kring tre olika typer av ojämlikhet i samhället. Han talar för det första om den vitala ojämlikheten som innebär att man kan betrakta den genom en förväntad livslängd, barnhälsa, dödstal o.s.v. Den andra typen av ojämlikhet består av den existentiella ojämlikheten som omfattar människans egen värdighet, frihet och att kunna bli bemött med respekt. Slutligen, den tredje typen av ojämlikhet som beskrivs i boken består av resursojämligheten som handlar

om hur handlingsresurserna faktiskt är ojämnt fördelade i samhället. För att ojämlikheten ska kunna bestå och utvecklas menar Therborn att såväl strukturer och processer på systemnivå påverkar ojämlikheten samtidigt som fördelningsåtgärder påverkar på både individuell nivå som en kollektiv nivå. Han menar att hänsyn måste tas till båda.

Totalt finns 264 referenser i boken och ett lättillgängligt sakregister som kan hjälpa läsaren att navigera i boken men också läsa vidare. I slutet av boken finns också en samling av noter ur respektive kapitel. Boken innehåller också femton tabeller och figurer som illustrerar på olika vis ojämlikheten.

I bokens avslutande del berättar Therborn om sådant som skulle kunna övervinna ojämlikheten i vår tid men också i framtiden. Eftersom ojämlikheten kan ses som en social konstruktion menar författaren också att den kan bli dekonstruerad. Med andra ord är den inte ödesbestämd utan snarare möjlig att påverka med olika förändringar. Therborn ställer flera frågor i boken och i den avslutande delen blir frågorna allt viktigare: ”Vilka är utsikterna till förändring? Vilka är de viktigaste frågorna? Hur är samhällsstyrkorna uppställda? Vilka slagfält kan förväntas bli avgörande?” (s.147). Genom boken byggs det upp en spänning för läsaren och boken avslutas med några råd och argument till ”jämlighetsvänner” som de ”kan använda för att övertyga den triumferande medelklassen om fördelarna med en allians med folket snarare än strävan efter konsumtionsmaximering” (s.175). Bokens sista reflektion och utmaning lyder: ”Mer prosaiskt uttryckt finns det en lockelse

i ett upplyst samhälle styrt genom förnuftig och öppen debatt, där ingen blir utstött eller förödmjukad, där alla har en chans att utveckla sina förmågor. Om det ligger något i medelklassens klassiska självbild, som betonar autonomi, rationalitet och ansvar, borde ett jämlikt och upplyst samhälle vara en utmärkt plats för att förverkliga dessa idéer. Slaget ska just börja. Ingen vet hur det kommer att sluta. Det är dags för alla att välja sida” (s.175). Med den här avslutningen av boken går det inte att låta bli att tänka på att författaren kanske framöver kommer ut med en fortsättning på bokens tema. Boken rekommenderas varmt och torde vara en utmärkt bok som kan användas av såväl sociologistuderande som studerande i socialt arbete. Den absoluta styrkan

med boken är att den ger en helhets-syn och innehåller ständiga jämförelser som genomsyrar ett kritiskt förhållningssätt till såväl socialpolitisk som samhällsvetenskaplig forskning.

Jörgen Lundalv

Docent

Göteborgs Universitet

Umeå Universitet

jorgen.lundalv@socwork.gu.se

jorgen.lundalv@surgery.umu.se